

Addiktológiai kórképek. Alkohol-függőség

Szily Erika

Semmelweis Egyetem

2010

Addiktológiai kórképek

- Szenvedély: valamely (kémiai) szer fogyasztására irányuló ellenállhatatlan készletés;
- Szenvedélybetegségek: azok a kórképek, melyek az agy állapotát befolyásoló, szenvedélykeltő anyagok túlzott használatával kapcsolatosak;
- Sóvárgás (craving): fogyasztásra ösztökélő belső hiányállapot

Pszichoaktív szerekkel kapcsolatos zavarok (DSM-IV)

- **1. Pszichoaktív szer használat zavarai**
 - Abúzus
 - Dependencia
- **2. Pszichoaktív szer okozta zavarok**
 - Intoxikáció
 - Megvonás
 - Szer okozta tartós demencia /amnesztikus zavar
 - Szer okozta pszichotikus zavar
 - Szer okozta hangulatzavar, szorongásos zavar, alvászavar, szexuális zavar

1. Pszichoaktív szer használat zavarai

- **Abúzus (kóros használat)**

- Olyan mértékű szerhasználat, amely egészségkárosodáshoz vezet;
- Szerepelvárásoknak nem tud megfelelni a visszatérő szerhasználat miatt (munka, iskola, család);
- Fizikailag kockázatos helyzetek;
- Jogi következmények;
- Használat folytatása jelentős szociális és interperszonális problémákkal

1. Pszichoaktív szer használat zavarai

- **Dependencia (függőség)**

- **Fiziológiai dependencia**

- Tolerancia (farmakokinetikai / farmakodinamikai);
- Megvonási szindróma

- **Pszichológiai dependencia**

- CRAVING (sóvárgás);
- Sok idő eltöltése a szerrel kapcsolatos aktivitással;
- Társas, foglalkozásbeli és és rekreációs aktivitás feladása;
- Folyamatos vágy a szerhasználat csökkentésére;
- Használat folytatása a súlyos szociális, pszichológiai és fizikai-testi problémák ellenére

2. Pszichoaktív szer okozta zavarok

- **Intoxikáció**

- Reverzibilis, szer-specifikus szindróma;
- Maladaptív viselkedési vagy pszichológiai változások;
- Szer bevétele közben vagy röviddel utána;

- **Megvonás**

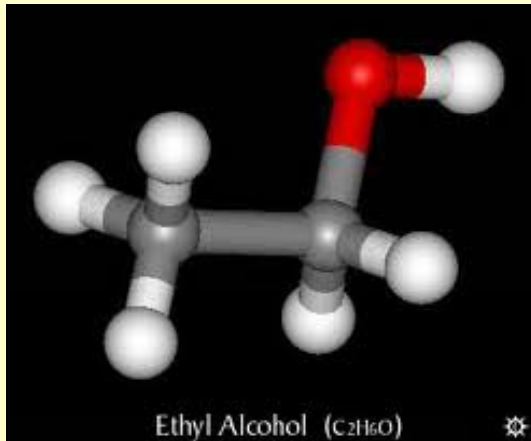
- Szer-specifikus szindróma, komoly és prolongált szerhasználat megszakítása, csökkentése következtében;
- Általános és szer-specifikus tünetek;
- Mentális és szomatikus tünetek;

- **Delírium**

2. Pszichoaktív szer okozta zavarok

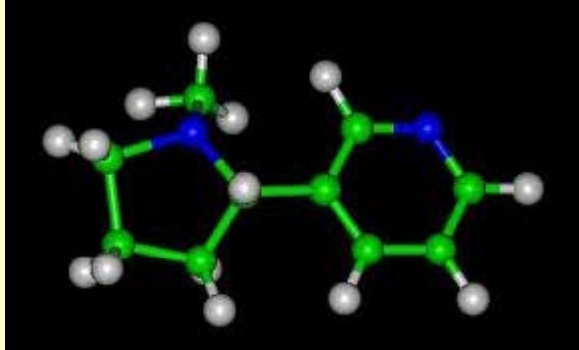
- **Szer okozta tartós demencia / amnesztikus zavar**
- **Szer okozta pszichotikus zavar**
- **Szer okozta hangulatzavar, szorongásos zavar, alvászavar, szexuális zavar**
 - **A jellemző tünetegyüttes a pszichoaktív szer használata alatt, vagy az azt követő egy hónapon belül bontakozik ki**

Alkohol

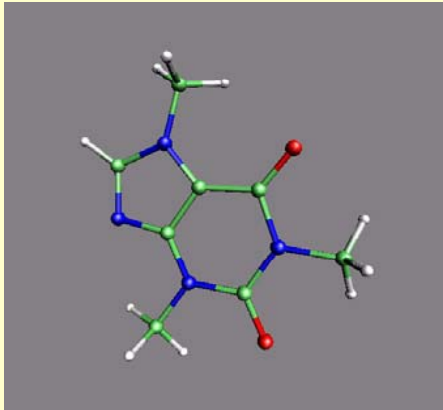
- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- **Megvonás (delírium)**
- **Demencia / amnesztikus zavar**
- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- **Szorongásos zavar**
- **Alvászavar**
- **Szexuális zavar**

Nikotin

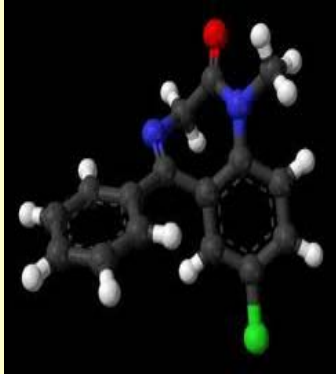
- Abúzus
- **Dependencia**
- Intoxikáció
- **Megvonás** (delírium)
- Demencia / amnesztikus zavar
- Pszichotikus zavar
- Hangulatzavar
- Szorongásos zavar
- Alvászavar
- Szexuális zavar

Koffein

- Abúzus
- Dependencia
- **Intoxikáció**
- Megvonás (delírium)
- Demencia / amnesztikus zavar
- Pszichotikus zavar
- Hangulatzavar
- **Szorongásos zavar**
- **Alvászavar**
- Szexuális zavar

Nyugtató-, altató-, szorongásoldó szerek

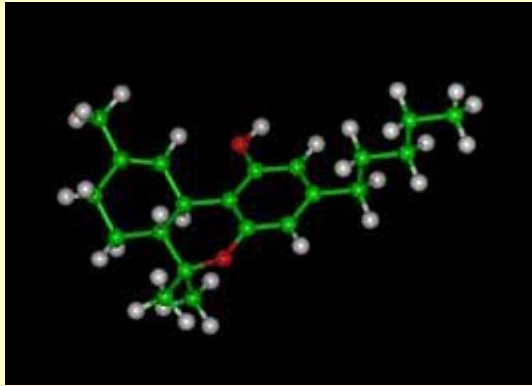
- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- **Megvonás (delírium)**
- **Demencia / amnesztikus zavar**
- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- **Szorongásos zavar**
- **Alvászavar**
- **Szexuális zavar**

Opiátok

- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- **Megvonás** (delírium)
- Demencia / amnesztikus zavar
- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- Szorongásos zavar
- **Alvászavar**
- **Szexuális zavar**

THC

- **Abúzus**

- **Dependencia**

- **Intoxicáció**

- Megvonás (delírium)

- Demencia / amnesztikus zavar

- **Pszichotikus zavar**

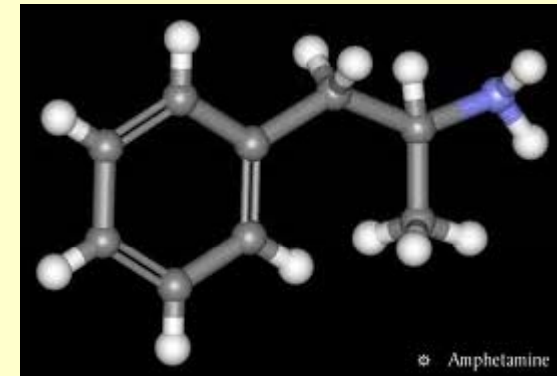
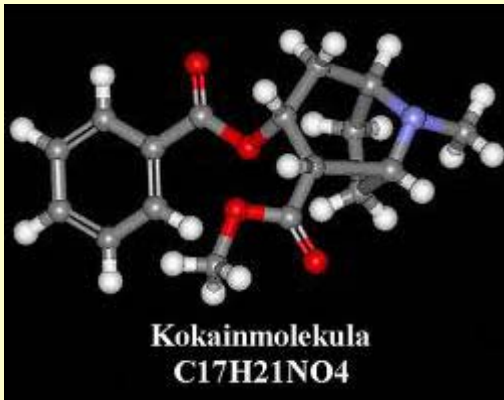
- Hangulatzavar

- **Szorongásos zavar**

- Alvászavar

- **Szexuális zavar**

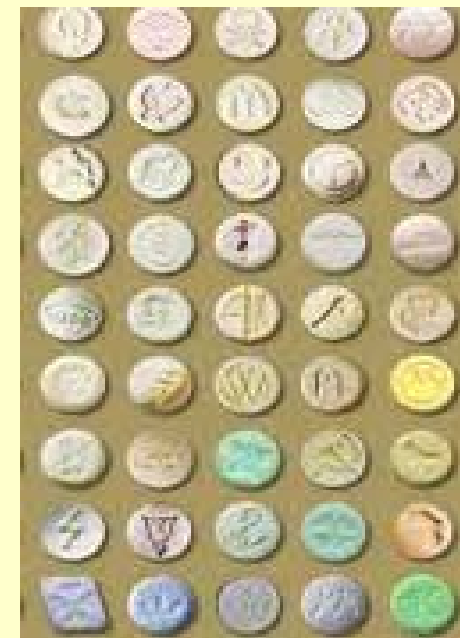
Pszichostimulánsok

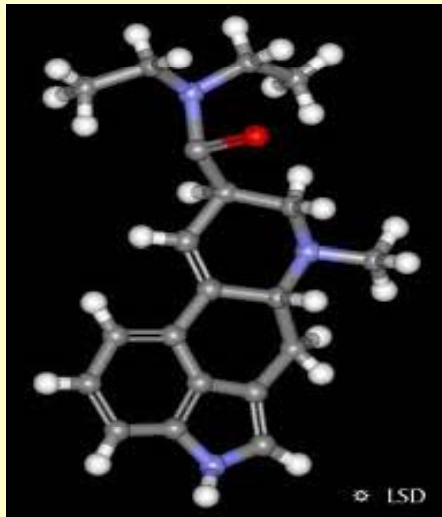
- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- **Megvonás** (delírium)

- Demencia / amnesztikus
zavar

- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- **Szorongásos zavar**
- **Alvászavar**
- **Szexuális zavar**

Hallucinogének

- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- Megvonás (delírium)
- Demencia / amnesztikus zavar
- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- **Szorongásos zavar**
- Alvászavar
- Szexuális zavar
- **Flashback: hallucinogén okozta tartós percepciós zavar**

Szerves oldószerek

- **Abúzus**
- **Dependencia**
- **Intoxikáció**
- Megvonás (delírium)
- **Demencia / amnesztikus zavar**
- **Pszichotikus zavar**
- **Hangulatzavar**
- **Szorongásos zavar**
- Alvászavar
- Szexuális zavar

Nem-kémiai addikciók

Alkohol-függőség

(És egyéb, alkohollal kapcsolatos
mentális zavarok)

Alkohollal kapcsolatos zavarok

- 0. Veszélyeztető ivás
- 1. Alkohol használat zavarai
 - Abúzus
 - **Dependencia**
- 2. Alkohol okozta zavarok
 - Intoxikáció
 - Megvonás és delírium tremens
 - Szer okozta tartós demencia /amnesztikus zavar (Korsakov)
 - Szer okozta pszichotikus zavar
 - Szer okozta hangulatzavar, szorongásos zavar, alvászavar, szexuális zavar
- 3. Szomatikus szövődmények

Történeti áttekintés

- A régészek az időszámítás előtt már tízezer évvel is erjesztett italok nyomait találták meg
- Sörreceptek vannak i.e. 3000-4000 időkből
- A Bibliában számos borról szóló utalás van
- A görög mitológiában Dionysos (vagy Bacchus) volt a bor istene
- Hippokrates melankólia kezelésére hígított bort ajánlott
- Őseink még a honfoglalás előttről ismertek erjesztett italokat
- Károly Róbert idejében már borpárlatról írnak
- Mátyás király rendeletben tiltotta meg - egy időben - a gabonából történő párlatok készítését, mert akkor gabonahiány volt
- A szilva és barackpálinkáknak több évszázados múltjuk van

Alkohol dependencia - definíció

- Tartós, nagy mennyiségű alkohol fogyasztás;**
- Fiziológiai dependencia**
 - Tolerancia (farmakokinetikai / farmakodinamikai);
 - Megvonási szindróma
- Pszichológiai dependencia**
 - CRAVING (sóvárgás);
 - Sok idő eltöltése a szerrel kapcsolatos aktivitással;
 - Társas, foglalkozásbeli és és rekreációs aktivitás feladása;
 - Folyamatos vágy a szerhasználat csökkentésére;
 - Használat folytatása a súlyos szociális, pszichológiai és fizikai-testi problémák ellenére

Veszélyeztető ivás

- Férfiak: >14 ital egy héten, vagy >4 ital egy alkalommal, vagy >5 alkalom egy héten
- Nők: >7 ital egy héten, vagy >3 ital egy alkalommal, vagy >5 alkalom egy héten
- (Egy ital: 8-12g alkohol = 1 pohár sör, 1dl bor, 0.2cl tömény)

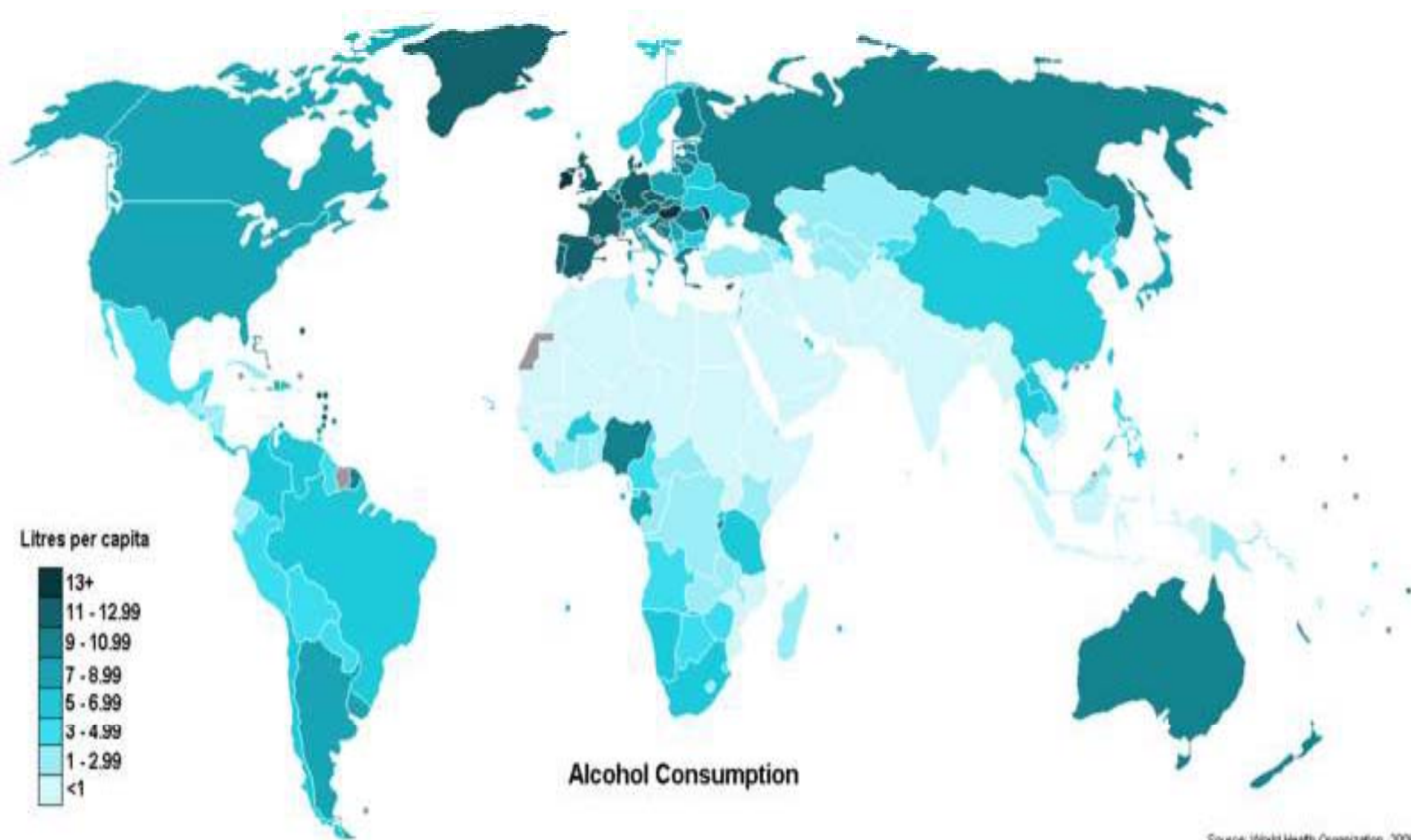
Dependencia - Diagnózis

CAGE screening kérdőív az alkohollal kapcsolatos problémákra:

Két „igen” válasz további vizsgálatokat igényel:

1. Érezte már úgy hogy vissza kellene vennie az ivásból? (**C**ut down on your drinking)
2. Tettek már mások szemrehányást az ivás miatt? (**A**nnoyed you by criticizing your drinking)
3. Érzett már büntudatot az ivás miatt? (**G**uilty about drinking)
4. Érezte már úgy, hogy a napot ivással kell kezdenie, hogy lenyugtassa magát és el tudjon indulni? (**E**ye-opener)

Az alkoholfogyasztás geográfiai sajátosságai

Epidemiológia

- Ledermann formula: egy főre jutó alkohol fogyasztás alapján
- Jellinek féle számítás: májcirrózisban elhaltak száma alapján
- Magyarországon:
 - Egy főre jutó alkohol: 13.6 liter/fő (tisztá szesz!)
 - Májzsugorban elhaltak: 6016 fő (1999)
 - **Függőség:** férfi – 10%, nő – 3-5%
 - **Kockázatos ivás:** férfi – 20%, nő – 10%
 - Átmeneti problémák: 40% körül

Etiológia I.

- 1. Személyiségi tényezők
 - Fokozott **stressz-reaktivitás** (szorongás, labilis hangulat)
 - Impulzivitás, violens tendenciák – **antiszociális és narcisztikus vonások**
 - Csökkent érzékenység a természetes **jutalmazókra**, újdonságkeresés, fokozott megerősítés alkoholfogyasztás után
- 2. Szociokulturális tényezők
 - Mikro- és makrokulturális hatások, gazdasági és munkahelyi helyzet, társadalmi változások, vallás
- 3. Családi anamnézis - kölcsönhatás a gyermekkori adverz hatások és a genetika között (60%?)

Etiológia II.

- 1. **Genetika**
 - A1 allél, dopamine D2 receptor; NR2A alegység, NMDA glutamát receptor; alkohol dehidrogenáz és acetaldehid dehidrogenáz (ecetsavvá konvertál, ázsiai emberekben missense mutáció)
- 2. **Neurokémia**
 - **GABA** (gamma-amino-vaajsav) A-típusú receptorát stimulálja: anxiolysis, sedatio, memóriazavar, cerebelláris hatás, agytörzs szupressziója
 - **Glutamate** receptorok gátlása – tanulás és kondicionálás, megvonás alatt a receptor hiperaktivitása
 - **Dopamin** – jutalom és motiváció
 - **Szerotonin** – hangulat, szorongás, alvás
 - Endogén **opiátok** és **kannabinoidok**: jutalom, hedonikus érték

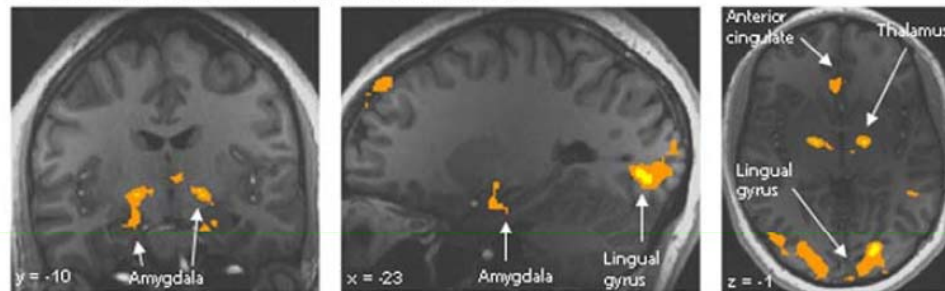
Miért szeretünk inni? A jutalmazó központ aktivitása és a félelmet tükröző ingerek hatásának tompítása

A Main effect of alcohol intoxication

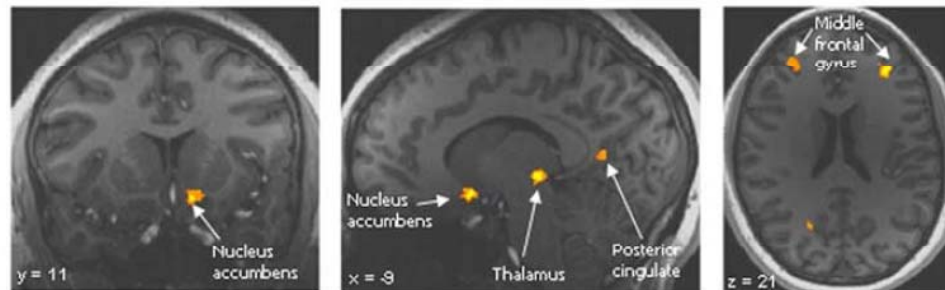
Az alkohol aktiválja a striatumot és a **n. accumbens**: jutalom

B Main effect of fearful faces

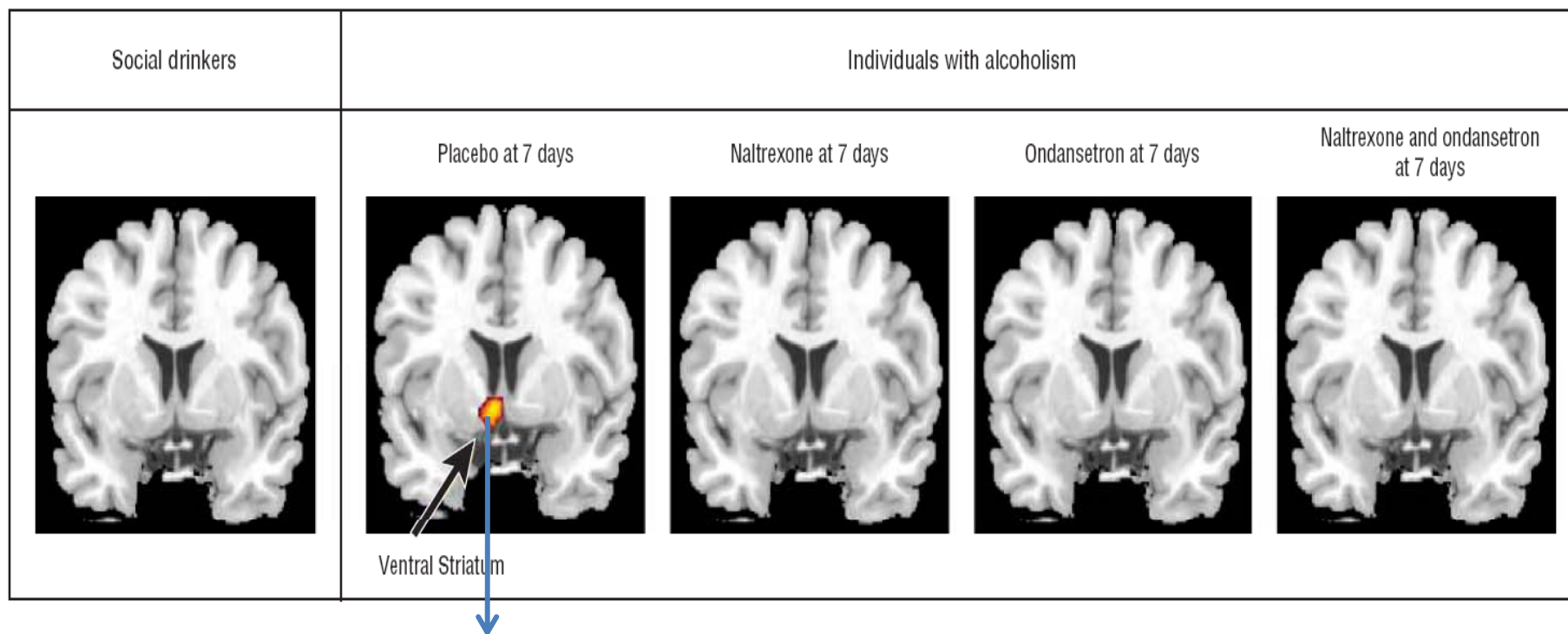
A félelmet tükröző ingerek aktiválják az **amygdalát**: büntetés

C Interaction between alcohol and facial emotion

Az alkohol elnyomja az amygdala aktivitását és fokozza a n. accumbensét félelmet tükröző ingerek bemutatása alatt

Miért *akarunk* inni? A sóvárgás (craving) mint abnormálisan magas motivációs állapot és kezelése

Ventral striatum (accumbens): fokozott motiváció alkohollal kapcsolatos ingerek bemutatásakor

Naltrexon: gátolja a μ -opiát receptorokat

Ondansetron: gátolja a 3-as szerotonin receptort (5-HT₃)

Alkohol intoxikáció

- Akut alkoholhatás: enyhe spiccességtől a markáns viselkedészavaron / neurológiai, vegetatív tüneteken át a súlyos mérgezésig (kóma, exit)
- Kezelés:
 - Vitális paraméterek monitorozása, rendezése;
 - Káros viselkedési, jogi következmények csökkentése;
 - Megvonás prevenciója

Alkohol megvonás és delirium tremens

- Kezdet: első 72 órában az elhagyás után
- Tünetek:
 - kéztremor, vegetatív hiperaktivitás (izzadás, tachycardia, magasabb vagy ingadozó vérnyomás), hányinger, hányás;
 - szorongás, álmatlanság, agitatio;
 - grand mal roham
 - **delirium tremens** - életveszélyes állapot!
 - Tudat vigilitásának és integritásának zavara
 - Hypovigil, hypotenax figyelem
 - Deorientáció
 - Hallucinációk (komplex, vizuális és tactilis)
 - Durván dezorganizált viselkedés

Megvonás és delírium kezelése

- **Vitális paraméterek:** elektrolitok (Na, K, Mg), glükóz, folyadékháztartás, EKG, mellkas röntgen, hasi UH
- **Benzodiazepinek** (diazepam [5-20 mg p.o. 4-6 óránként, kezdő adag: 10-30 mg i.v. sz.e.], chlórdiazepoxide) – kerülendő intoxikációban (légzésdepresszió, sedatio), hosszú távú használat kontraindikált
- **Beta blokkolók** (pl. propranolol vagy atenolol csökkenti a vegetatív hiperaktivitást)
- **Thiamin:** Wernicke-Korsakoff prevenció
- **Valproat** vagy carbamazepin – grand mal esetében
- **Haloperidol** – hallucinációk, delusiok, vagy violencia delírium alatt [5-10 mg p.o., i.m.], benzodiazepinnel együtt (grand mal kockázata, extrapyramidalis mellékhatások)

A kóros alkoholhasználat testi következményei

- Hepatopathia - hepaticus encephalopathia
- Pancreatitis, gastritis (vomitus matutinus)
- Malignus daganatok és fertőzések kockázata
- Cardiomyopathia
- Perifériás polyneuropathia and myopathia
- Cerebellaris degeneráció
- Demencia, Wernicke - Korsakov szindróma
- Demyelinizáció: centralis pontin myelinolysis, Marchiafava-Bignami szindróma (myelinvesztés a corpus callosumban)
- Trauma (intracranialis hematoma, izomzúzódás - crush szindróma, „Saturday night palsy”)

Az alkoholhasználathoz kapcsolódó nutricionális kórképek

- Táplálkozási és felszívódási problémák: **thiamin (vitamin B1)** deficiencia krónikus alkoholfüggőségben
- Léziók: corpus mammilare, thalamus, cerebellum, agytörzs
- **Korsakov szindróma:** rövidtávú memóriazavar, confusio, confabulatio
- **Wernicke encephalopathia:** törzsataxia, confusio, oculomotoros zavar (horizontalis nystagmus és tekintésbénulás)

(A Wernicke encephalopathia reverzibilis, de Korsakoff szindrómába progrediálhat, végül coma és halál; a gyors glükózást kerülni kell thiamin adása előtt)
- Folsav hiány: macrocytaer anaemia
- Ritka: pellagra, beri-beri

Az alkoholfüggőség hosszútávú kezelése: farmakológia

- **Disulfiram** (Antaethyl) – az acetaldehid lebontásának gátlása – flush, izzadás, hányinger, dysphoria – viselkedéskontroll, averzív terápia (impulzív betegeknél és testi betegségek esetében kontraindikált, idejétmúlt)
- **Acamprosat** (Campral) – sóvárgás csökkentése, abstinencia fenntartása a glutamát rendszer modulációjával
- **Naltrexon** (ReVia) – u.a. a cél mint az acamprosat-nál
- Topiramát és lamotrigin: csökkenti a fogyasztott alkohol mennyiségét (tradicionalisan a carbamazepint is használták, de májtoxikus, enziminduktor és agranulocytosist is okozhat)

Az alkoholfüggőség hosszútávú kezelése: pszichoszociális módszerek és rehabilitáció

- A valósággal történő konfrontáció és **motiválás** a páciens egyéni igényeinek és teherbíró képességének megfelelően
- A komorbid szorongásos és hangulatzavarok (30-40%) kezelésére történő összpontosítás
- Családi intervenció
- **Tanácsadás és közösségi kezelés:**
 - motiválás az abstinencia fenntartására és a relapsus megelőzésére – a következmények bemutatása
 - a mindennapi stresszel történő megküzdés
 - ingerkontroll és sóvárgás
 - alternatív életstílus felépítése

Önsegítő csoportok és gondozási hálózatok

Anonim Alkoholisták (AA)

- Józan társak csoportja, 12 lépés a konfrontációtól a spirituális ráébredésig
- Szerepmodellek és szociális működés ivás nélkül
- A társ 24 órában elérhető
- Erős csoportkoherencia („we-ness”)
- Vallás, transzcendencia és spiritualitás

problémák: a klasszikus biomedikális modellel konfrontáció, dogmatikus lehet, teljes életszemlélet-váltás

Más szervezetek:

LifeRing Secular Recovery, Rational Recovery, SMART Recovery

Kék pont, RÉV, Támasz gondozó sb.

Köszönöm a figyelmet!